

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR

NEMZETISÉGI VÁLTOZÁSOK
NÉMETORSZÁGBAN A II. VILÁGHÁBORÚ
UTÁN

SZAKDOLGOZAT
FÖLDTUDOMÁNYI ALAPSZAK

Készítette:

Kiszli Alexandra

térképész és geoinformatikus szakirányú hallgató

Témavezető:

Dr. Gercsák Gábor

egyetemi docens

ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék

Budapest, 2013

TARTALOMJEGYZÉK

ÁBRAJEGYZÉK, TÉRKÉPJEGYZÉK.....	3
BEVEZETÉS.....	4
1. A MIGRÁCIÓ ÉS A NEMZETISÉG FOGALMA.....	5
1.1. Migráció	5
1.2. Nemzetiség	8
2. A BEVÁNDORLÓK JELLEGZETES CSOPORTJAI.....	9
2.1. Hazatelepülők, késői hazatelepülők - „Aussiedler, Spätaussiedler”	9
2.2. Menekültek, illegális bevándorlók	10
2.2.1. Menekültek - „Flüchtlinge”	10
2.2.2. Politikai menekültek - „Asylsuchende”	11
2.2.3. Szovjet zsidó menekültek	13
2.2.4. Illegális bevándorlók.....	13
2.3. Munkások	14
2.4. Értelmiségiek, egyetemisták.....	14
3. A BEVÁNDORLÁS SZAKASZAI A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN	16
3.1. NSZK.....	16
3.1.1. 1945–1955.....	16
3.1.2. 1955–1973.....	17
3.1.3. 1973–1979.....	19
3.1.4. 1979–1990.....	19
3.2. NDK	22
3.3. Az újraegyesült Németország.....	25
3.3.1. 1990–2000.....	25
3.3.2. 2000–2004.....	25
3.3.3. 2004–2012.....	26
3.3.4. A mai állapotok pillanatfelvétele	29
4. AZ ADATOK ÁBRÁZOLÁSA	31
4.1. Források.....	31
4.2. A térképszerkesztés elvei	31
ÖSSZEFOGLALÁS	34
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	35
IRODALOMJEGYZÉK	36

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra A késői hazatelepülők nemzetiségi megoszlása (1985-2008)	10
2. ábra A menekültek nemzetiségi megoszlása (2011)	11
3. ábra Politikai menekült kérvények beadásának száma (1990-2011).....	12
4. ábra Politikai menekültek (2000)	12
5. ábra Politikai menekültek (2011)	13
6. ábra 2005 és 2011 között bevándorolt értelmiségiek [fő] („Hochqualifizierte”)	15
7. ábra Az NDK-ban tartózkodó nemzetiségek (1989)	23
8. ábra A bevándorlás okai (2011)	27
9. ábra Külföldi népesség száma (1951–2011)	29

TÉRKÉPJEGYZÉK

1. térkép A legjelentősebb bevándorlási célországok (2011).....	7
2. térkép Bevándorlók aránya Németországban (1973)	18
3. térkép Bevándorlók aránya Németországban (1985)	21
4. térkép Berlin külföldi lakossága (1990), Berlin külföldi lakossága (2012)	24
5. térkép Bevándorlók száma az Európai Unió tagállamaiból (1991-2011)	28
6. térkép Migrációs háttérrel rendelkezők (2012)	30

BEVEZETÉS

Németország izgalmas történelme és története már az általános iskolai történelem órák alatt felkeltette érdeklődésemet. Az, hogy a II. világháború után kettészakadt, de ma mégis az egyik legerősebb ország Európában nemcsak a németek kemény munkájának köszönhető, hanem az itt élő külföldieknek is. Mindez több könyv, német nyelvű újságok és a szakirodalom olvasása után vált világossá számomra.

A témaválasztásban sokat segített még a német nyelv szeretete és az Erasmus ösztöndíj keretében eltöltött évem Németországban. Itt tapasztaltam meg valójában, hogy mennyire sokszínű ez az ország, mennyi nemzet él és dolgozik együtt. Ennek a pozitív és negatív oldalait is láthattam. Érdekelt, hogy a nemzetiségi sokszínűségnek mi az oka, hogyan kerültek ide ezek az emberek. Az idő múlásával egyre többet gondolkodtam azon is, hogyan lehetne ezt a témát leendő térképészként feldolgozni.

Németország nemzetiségeit a 19. század végétől lehetne tárgyalni. Én a II. világháború utáni eseményeket tartom a legjelentősebbnek és legfontosabbnak, mert ezek alakították ki a mai állapotot, így a dolgozatomban is csak az 1945 utáni eseményeket tárgyalom.

Célom bemutatni, hogy a történelmi és a politikai események hogyan hatottak a bevándorlók nemzetiségi összetételére és számára, illetve területi eloszlásukra, mik a bevándorlás legfőbb okai és ezeket hogyan lehet kartográfiai módszerekkel ábrázolni.

Igaz, a szakdolgozatom tárgya inkább a társadalomföldrajzhoz kapcsolódik, én mégis fontosnak tartottam olyan témát választani, ami nem konkrétan térképészeti téma, de szorosan összefügg a térképészettel és a geoinformatikával. Ezzel is szeretném igazolni, hogy a földtudomány ezen ága a szakmai tudáson felül mennyi háttérismeretet és tájékozottságot igényel. Véleményem szerint a térképészek egyik fő feladata, hogy a mindennapi jelenségeket és problémákat érthetően, logikusan térképekkel szemléltessék, amivel az adott téma könnyebb megértésében és értelmezésében segítik a laikus embert.

Ezért a dolgozatomban a migráció és a nemzetiség fogalmának rövid tisztázása után a betelepült nemzetiségek jellegzetes csoportjait mutatom be. A csoportok a következő fejezet megértéséhez is szükségesek, amelyben a bevándorlás különböző szakaszait tárgyalom külön a keleti illetve a nyugati államban. A korszakok határain tematikus térképekkel mutatom be az akkori állapotokat. Ezt követően, zárásként az összegyűjtött statisztikai adatok alapján elkészített térképek, diagramok és ábrák elkészítésének folyamatát és problémáit foglalom össze.

1. A MIGRÁCIÓ ÉS A NEMZETISÉG FOGALMA

1.1 Migráció

A migráció „a lakosság elvándorlása, áttelepülése országon belül, ill. egyik országból a másikba” (Markó, 1996 p. 609.). A migráció a történelem során folyamatosan jelen lévő és fontos folyamat volt, gondoljunk csak a magyarok népességmozgásaira. A globalizáció hatására ismét felerősödött a népesség elvándorlása. Az emberek térbeli, társadalmi mozgását és ennek elhatározását több tényező határozza meg. Bekövetkezhet gazdasági, politikai és egyéni okokból, de célja mindig az életminőség javítása. A migráció akkor sikeres, ha ez a javulás bekövetkezik.

A népességmozgást a következő tényezők indították és indítják el:

1. A többnemzetiségű és multikulturális államok felbomlása. Ilyen volt például az Oszmán Birodalom, az Osztrák—Magyar Monarchia vagy a volt szocialista országok.
2. Az iparosodás és a modern világgazdaság kialakulása.
3. Környezeti károk, amik jelentős pusztulást és ökológiai problémákat okoznak. Ez lakhatásra és megélhetésre alkalmatlanná teszi ezeket a területeket. Ilyenek például a háborúk vagy környezeti katasztrófák sújtotta régiók.
4. A tartós népességnövekedés.
5. A gondolkodás, az életstílus és az igények megváltozása.

Ezek a tényezők meghatározhatják a belső és az országhatárokat átlépő vándorlást is. Az előbb említett öt ok szorosan összefügg egymással és szinte mindig összekapcsolódva váltják ki a hatást, azaz a vándorlást.

Számomra az országok közti vándorlás jellemzői a fontosak, ezért a következőkben ezt vizsgálom.

A határátlépés célját és a tartózkodás idejét együttesen értelmezi a szakirodalom. Tehát a következő kategóriák is egymással szorosan összefüggenek. Ezeket egyenként nem lehet vizsgálni, egy vándorlóra mindig több kategória jellemző.

1. A migráció megindulhat külső kényszerből. A kényszervándorlás okai lehetnek üldözések vagy valamilyen negatív megkülönböztetés. Ide tartoznak például a politikai menekültek.
A belső kényszer kiváltotta vándorlás önkéntes. Ilyen például egy idegen országban való munkavállalás vagy házasságkötés.

2. A vándorlás lehet egyéni vagy csoportos-tömeges. Csoportos-tömeges migrációnak nevezzük, amikor egész családok változtatnak lakóhelyet vagy a vándorlás egész társadalmi rétegeket érint. Egyéninek, amikor egy egyén egyedül határozza el és hajtja végre a vándorlást.
3. Végleges szándékú az a letelepedés, amely meghaladja a 12 hónapot. (Németország esetében nincs meghatározva az időtartam.)
Huzamos tartózkodás, amikor egy munkavállaló korlátozott ideig vagy időszakosan tartózkodik egy adott országban. Ilyen például a szezonmunka.
Átmeneti tartózkodás jellemző a postázott munkásokra¹, az engedély nélkül az országban tartózkodókra és munkavállalókra, valamint a menekültekre és a menedéket kérőkre.
4. A bevándorlás lehet törvényes és törvénytelen. Ez attól függ, hogy a határt érvényes papírokkal, engedéllyel vagy ezek nélkül lépik át. Az illegális bevándorlókkal az a probléma, hogy pontos számadat nincs róluk. (Rédei, 2007)

Mindezek alapján Németországban több kategória létezik, amit a 2. fejezetben tárgyalok.

A mai folyamatok és adatok szerint az USA-ban a bevándorlás dominál, míg Európában a munkavállalások miatti vándorlások a jellemzőek. Az utóbbinál a szándék később megváltozik és a munkavállalók bevándorlókká válnak. (Ceresnyés, 1996)

Az előbb már említettem, hogy a migráció célja az életkörülmények javítása. Az emberek gazdaságilag és társadalmilag is fejlett országokban szeretnének élni, ahol a létbiztonságuk is biztosított. Ez alapján az 1. térképen láthatóak a legvonzóbb és legjelentősebb bevándorlási célországok. A Gallup statisztikái alapján Németország a 7. helyen áll. (Espinova–Ray–Srinivasan, 2011)

¹ Postázott munkás: olyan magasan képzett emberek, akik a nemzetközi üzletkötés miatt utaznak és tartózkodnak hosszabb ideig egy másik országban.

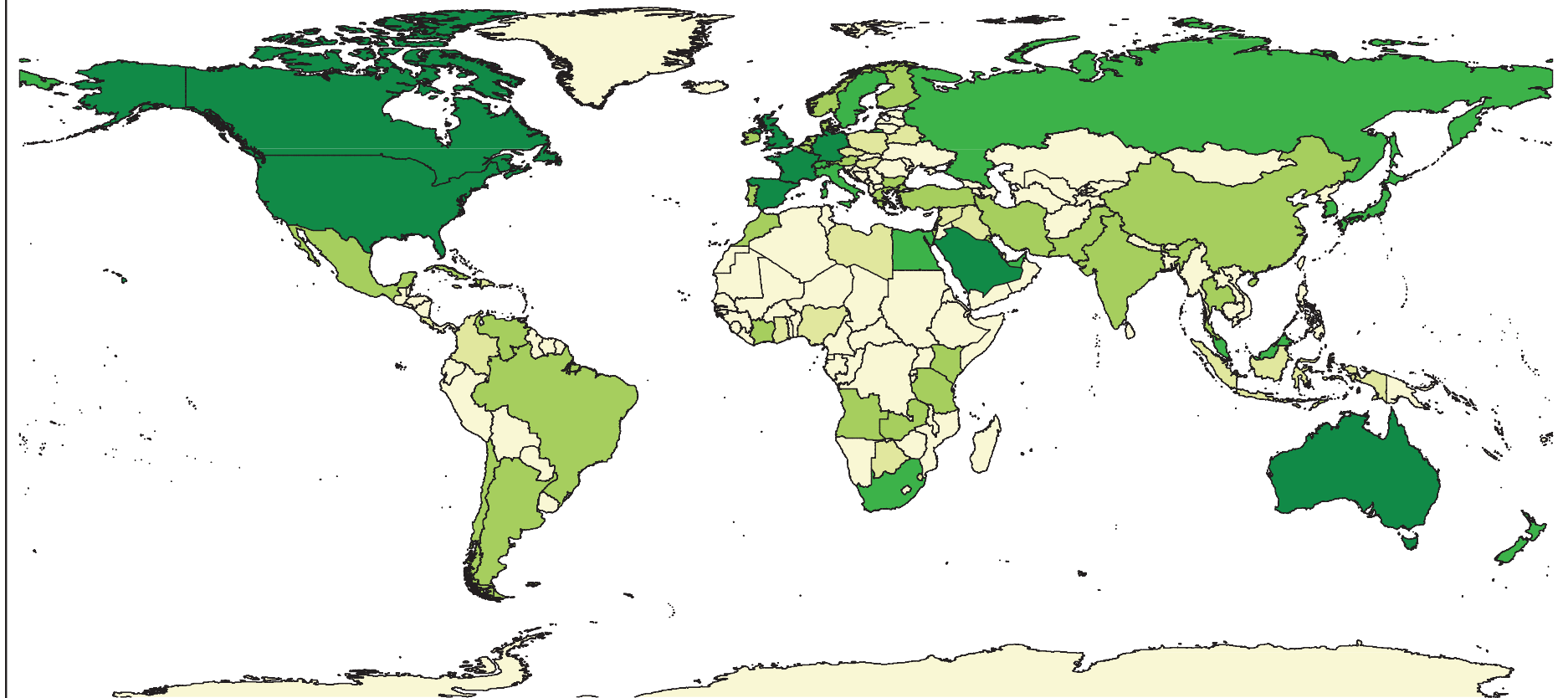
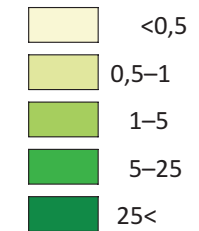
A legjelentősebb bevándorlási célországok (2011)

Szerkesztette: Kiszli Alexandra
ELTE Térképtudományi és
Geoinformatikai Tanszék
Budapest, 2013

0 km 5 000 km 10 000 km

Várható bevándorlók
(millió fő)

1. térkép

Forrás: Gallup

1.2 Nemzetiség

A nemzetiség fogalma a migrációval szorosan összefügg. Jelentése szerint „Valamely államon belül kisebbségben élő, a többség nyelvétől és kultúrájától eltérő népcsoport (nemzeti kisebbség).” (Markó, 1996 p. 658.).

A nemzetiség belső, nem látható tulajdonságokra, jellemzőkre utal. Egy nemzetiséget más nemzetiségektől elválaszt a nyelvük, kultúrájuk, vallásuk, közös földrajzi és politikai származásuk vagy közös történelmi múltjuk. Ezen kívül, a mindezek hatására kialakult magatartásbeli sajátásaik és ismertetőjegyeik is megkülönböztetik őket. Közös hagyományaik erősítik az összetartozás tudatát és elszigetelik őket más nemzetiségektől. Általában tömbökben, nyelvszigetekben vagy szórványokban élnek. Németország esetében ilyen tömb például Berlin Kreuzberg kerülete, ahol nagy számban élnek törökök. Kisebb városok esetében is jelen vannak a nemzetiségi nyelvszigetek, mint például Öhringen Büttelbronn részében, ahol oroszok élnek.

A nemzetiségek többféle módon alakulhatnak ki.

1. Létrejöhetnek egy nemzet kialakulásával párhuzamosan, annak egy részeként. Ilyenek például a katalánok és a baszkok Spanyolországban vagy a bretonok Franciaországban.
2. Az államhatárok és az országok területének változása miatt is kialakulhatnak nemzetiségek. Erre jó példa az I. és II. világháború utáni Kelet—Közép—Európa. A határváltozások miatt például nagyszámú magyar nemzetiség maradt Szlovákiában (Felvidék) vagy Romániában (Erdély), valamint német nemzetiség Lengyelországban.
3. Népándorlásokkal, azaz ki-és bevándorlással is keletkezhetnek nemzetiségek. Például a kanadai franciák vagy a Németországban élő törökök is ilyen nemzetiség.
4. Szintén a nemzetiségek közé sorolja a szakirodalom az őslakosokat. Általában ők is kisebbségben élnek és nem a többségi nemzethez tartoznak. Ilyen nemzeti kisebbség például az ausztrál bennszülöttek vagy az USA-ban élő indián törzsek. (Rédei, 2007)

A globalizáció hatására egyre több ország lakossága válik sokszínűvé. Ez problémákat is okozhat, de a demokrácia elvei annál jobban tiltják a kisebbségek közti megkülönböztetést, minél sokszínűbb a társadalom. Ez a megállapítás fokozottan érvényes Németországra. (Gyulai, 2006)

A következő fejezetekben ezeknek a folyamatoknak a hatására létrejött, Németországban élő nemzeti kisebbségeket tárgyalom részleteiben.

2. A BEVÁNDORLÓK JELLEGZETES CSOPORTJAI

A Németországban élő nemzetiségeket több csoportba osztják. A fogalmak, amikkel ebben a fejezetben foglalkozom az alkotmányban, illetve a Szövetségi Menekült Törvényben („*BVFG*”) vannak meghatározva.

2.1 Hazatelepülők, késői hazatelepülők - „*Aussiedler, Spätaussiedler*”

Hazatelepülőknek nevezzük azokat az embereket, akik a német etnikumhoz tartoznak és egy másik országból költöztek vissza Németországba. Annak, hogy német nemzetiségű emberek Európa szerte (elsősorban Kelet- és Közép-Európában) is megtalálhatóak több oka van. A II. világháború előtti, a Német Birodalomhoz tartozó területek egy részét a szomszédos országokhoz csatolták, ezért ott német nemzetiségű területek keletkeztek. Mások a korábbi vándorlási mozgások miatt már több 100 éve élnek más országokban. Ilyenek a tatárjárás után Magyarországra települt németek vagy a XVII-XVIII. században betelepített német telepések. A cári Oroszországba II. Katalin uralkodása alatt telepítettek be németeket a Volga vidékére.

A hazatelepülés szempontjából ma is jelentős országok: Albánia, Bulgária, az egykori Csehszlovákia, a volt Jugoszlávia országai, Lengyelország, Magyarország, a volt Szovjetunió utódállamai (Észtország, Lettország, Litvánia, Kazahsztán, Oroszország) és Románia.

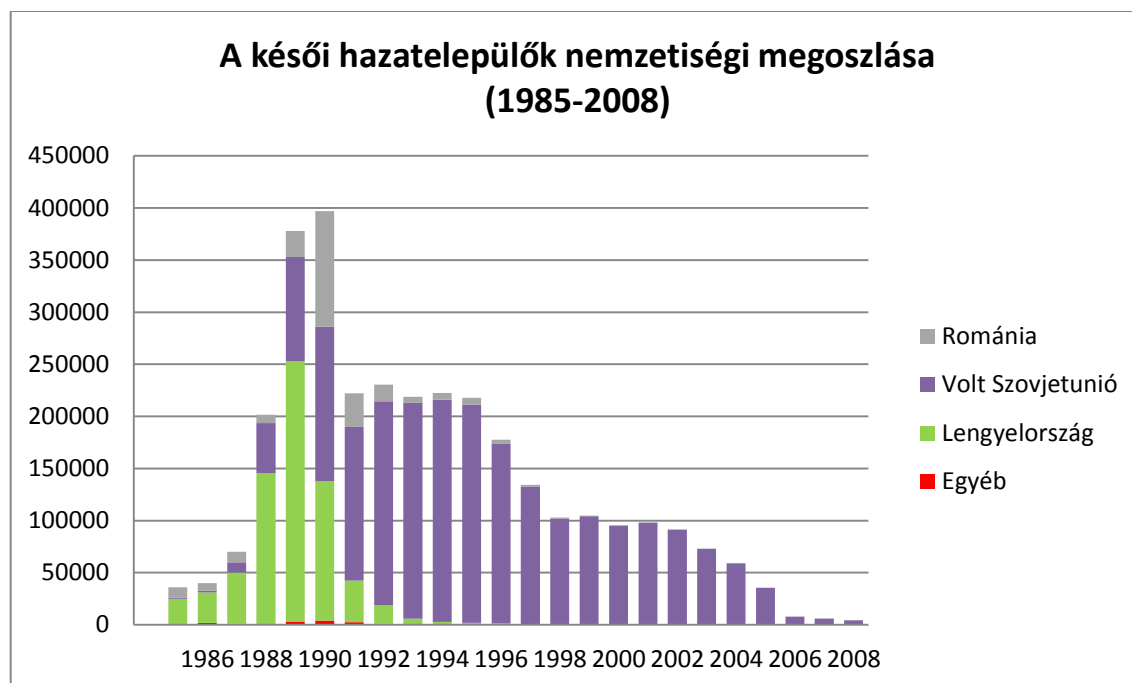
Azok az emberek, akik 1992. december 31-ig visszatértek, hazatelepülőknek („*Aussiedler*”) számítanak. Akik ez után költöztek vissza az egykori Szovjetunióból őket a német alkotmány értelmében késői hazatelepülőknek („*Spätaussiedler*”) nevezzük. Ők igényt tarthatnak a német állampolgárságra. Ez időpont után született emberek nem kérhetik ilyen jogcímen a német állampolgárságot.

Az állampolgárság automatikusan jár azoknak az embereknek, akik bizonyítani tudják német származásukat, a hazájukban német nemzetiségűnek vallották magukat, ismerik a német nyelvet és a kultúrát. A hazatelepülőknek lehetőségük van családjukat is magukkal hozni, ha a családtagok is teljesítik ezeket a feltételeket.

Az eljárás lefolytatása után a Szövetségi Igazgatási Hivatal („*Bundesverwaltungsamt*”) egy törvényben meghatározott kvóta szerint helyezi el a hazatelepülőket a szövetségi tartományokban.

1950 óta 4,5 millió ember települt vissza Németországba. A népszámlálások alapján 520 000 fő Lengyelországból, 475 000 fő Oroszországból, 320 000 fő Kazahsztánból,

175 000 fő Romániából és 135 000 fő a Szovjetunió egyéb utódállamaiból érkezett. A számok nem tartalmazzák a már itt született gyerekeket. Az újonnan hazatelepülők és késői hazatelepülők száma folyamatosan csökken. (Bundesministerium des Innern, 2011, p.138.)

1. ábra A késői hazatelepülők nemzetiségi megoszlása (1985-2008)

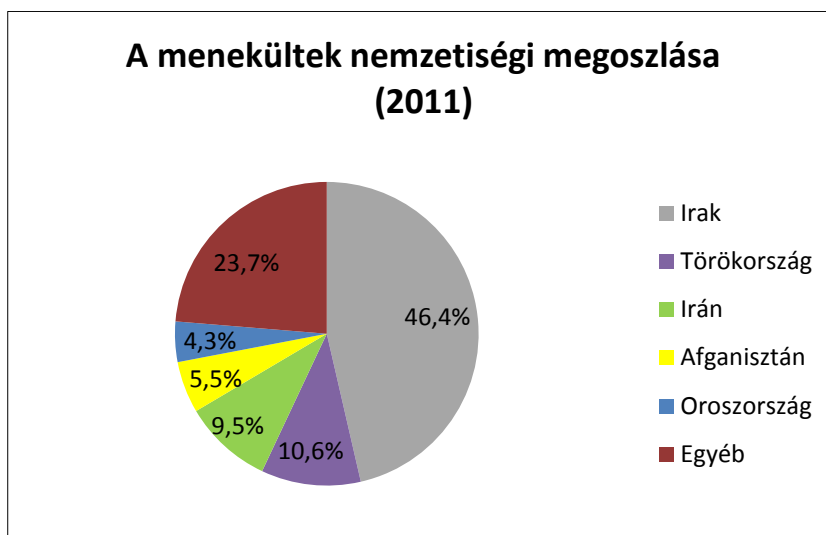
2.2 Menekültek, illegális bevándorlók

A legnagyobb számban menekülteként érkeznek az emberek és az őket megillető jogok szerint csoportosítják őket. A menekültek nemzetiségi összetételét mindig valamilyen politikai konfliktus vagy változás határozza meg.

2.2.1 Menekültek - „Flüchtlinge”

A menekültek fogalmát az 1951-es Genfi Egyezmény határozza meg és ez alapján járnak el a menekültstátuszt igénylőkkel szemben. Menekült az a személy, aki a saját országában rassza, vallása, nemzetisége vagy politikai hovatartozása miatt üldözött. A nemzetközi jog és emberbaráti megállapodások miatt ezek az emberek Németországban tartózkodhatnak. Ebbe a csoportba leginkább a háborúk és polgárháborúk miatt hontalanná vált emberek tartoznak. A menekültstátusz igénylésének oka lehet még a szegénység, természeti katasztrófák és a kilátástalanság is. Gyakorlati menekülteknek („*De-facto-Flüchtlinge*”) nevezik a megtürt embereket („*Duldung*”), akik csak egy korlátozott idejű tartózkodási engedélyt kapnak, mivel a menekült kérvényüket elutasították, de a

kitoloncolásuk nem valósítható meg. A legtöbb menekült a volt Jugoszláv államokból érkezett 1992 után. A II. világháború után Németország számára fontos menekülteket kibocsátó országok voltak: Afganisztán, Azerbajdzsán, Irak, Irán, Kína, Koszovó, Nigéria, Törökország (kurdok), Szíria, Oroszország (csecsenek) és Vietnám. 2011-ben a 2. ábrán látható országokból érkezett a legtöbb menekült.

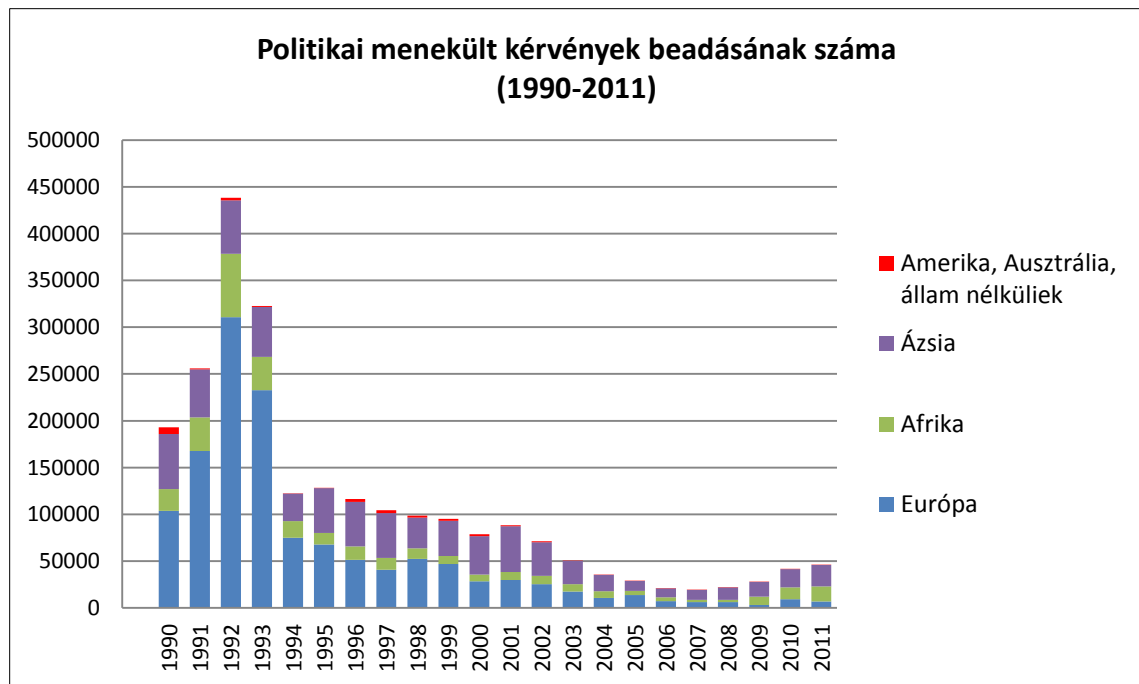
2. ábra A menekültek nemzetiségi megoszlása (2011)

2.2.2 Politikai menekültek - „Asylsuchende”

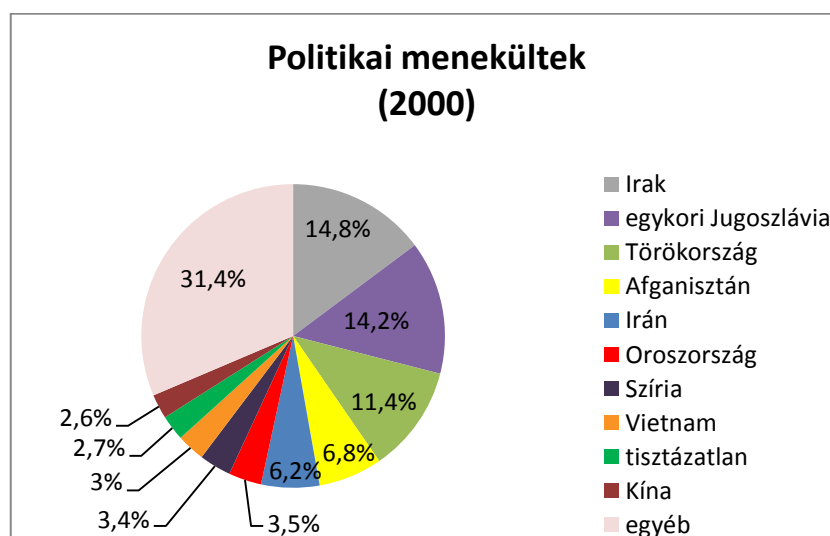
A menekültek egyik legfontosabb csoportja a politikai menekültek. A politikai üldözöttek a világ minden országából menedékkjogra jogosultak Németországban. A politikai menekültek mellett ide tartoznak a konvenciók menekültek („*Konventionsflüchtlinge*”) is, akik védelmet kérnek a kiutasítás vagy hazatelepítés ellen. Kiegészítő védelem („*subsidiärer Schutz*”) alatt állnak azok a külföldiek, akiket a szülőföldjükön halálbüntetés, kínzás vagy más embertelen bánásmód fenyeget. Szegénység, polgárháborúk, természeti katasztrófák és kilátástalanság nem lehet oka ennek a fajta kérelemnek. A kérelmezők csak egy bizonyos hányadának adják meg a tartózkodási engedélyt, ami egyben munkavállalásra is feljogosít. A menekültek csak akkor kérhetnek ilyen státuszt, ha már az országban tartózkodnak és nem harmadik országon keresztül érkeztek. Az eljárás befejeződése után a menekülteket egyenlő számban próbálják meg elosztani a tartományokban, ezért számuk mindenhol közel azonos, esetleg a nemzetiségi összetételük térhet el. (Bundesministerium des Innern, 2011, p.156.)

Az 1950-es évek óta 3,5 millió politikai menekült érkezett Németországba.

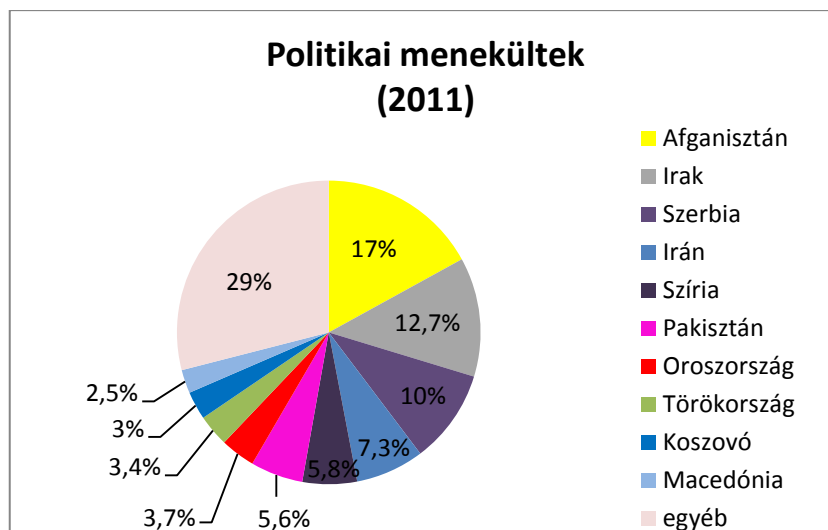
Az alábbi diagramokon jól látható, hogy a menekültek ezen fajtájának nemzetiségi összetételét mindig valamilyen politikai történés vagy háború határozza meg az anyaországban. Például 1992-ben a politikai menekült kérelmek beadásának száma elérte az eddigi legmagasabb értéket a délszláv háború miatt. Ez a 3. ábrán látható. A 2000-es években pedig a Közel-Keleten dúló háborúk miatt az iraki és afganisztáni menekültek száma ugrott meg, ami a 4. és 5. ábrán látható.

3. ábra Politikai menekült kérvények beadásának száma (1990-2011)

4. ábra Politikai menekültek (2000)

5. ábra Politikai menekültek (2011)

2.2.3 Szovjet zsidók

Németország 1990 óta fogad zsidó menekülteket a Szovjetunió utódállamaiból a zsidómészárlások és az antiszemita túlkapások miatt. Jogosultak a szovjet utódállamok (a balti államokat kivéve) zsidó vallású lakosai és akik zsidó szülőtől származnak. Feltétel még a német nyelv ismerete és a meglévő kapcsolat egy németországi zsidó közösséggel. A zsidó bevándorlók automatikusan megkapják a korlátlan tartózkodási- és munkavállalási engedélyt és később a német állampolgárságra is jogosultak. Számuk 2010-ben 210 000 fő volt és a német zsidóság 90%-át tették ki. Németországban a zsidó közösségek létezése a holokauszt után a demokrácia bizonyítéka. A legnagyobb közösségek a Ruhr-vidéken vannak Duisburg/Mülheim/Oberhausen, Dortmund, Düsseldorf és Köln városokban. (Bundesministerium des Innern, 2011, p.148.)

2.2.4 Illegális bevándorlók

Illegális bevándorlóknak nevezzük az olyan embereket, akik engedély nélkül lépik át a határt vagy vállalnak munkát, lejárt a vízumuk, elvették tőlük a tartózkodási engedélyüket vagy az életüket fenyegető kitoloncolás miatt „eltűntek”. Ők leggyakrabban egyetemistákból, turistákból, szezonmunkásokból vagy menekültekből válnak illegális bevándorlókká. Jelenleg több 100 000 illegális bevándorló él Németországban. A szám egyáltalán nem megbízható, mert a statisztikák a határon elfogott illegális bevándorlókat tartják csak számon. A gyakorlat azt mutatja, hogy három illegális bevándorlóból csak egyet fognak el a határon. Az illegális bevándorlók számának növekedésének oka a bevándorlások korlátozása volt. (Heck, 2008)

2.3 Munkások

A munkavállalók leggyakrabban maximum 6 hónapos szezonmunkákra jelentkeznek a mezőgazdaságban vagy a vendéglátásban.

Németország több európai országgal kötött szerződést szezonmunkások alkalmazására. 1990 után Németország a legtöbb közép—kelet—európai országgal kölcsönös megállapodást kötött („*Bilaterale Vereinbarungen*”) a német munkaerőpiac hozzáférhetőségéről. Ezek az országok a következők voltak: Bulgária, Csehország, Horvátország, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia és Szlovénia. A kölcsönös megállapodások közé sorolják az 1973 előtti vendégmunkásokról („*Gastarbeiter*”) szóló megállapodásokat is.

2004-ben a legtöbb ország belépett az Európai Unióba, ezért előttük megnyílt a német munkaerőpiac. A megállapodási szerződések ma Albániára, Horvátországra és Oroszországra vonatkoznak. A megállapodások a munkavállalók szakmai és nyelvi továbbképzéséről szólnak, ami maximum 18 hónapos lehet. A munkavállalók száma a német munkaerőpiac fejlődésétől függ és a keretszámokat minden évben újra meghatározzák.

2.4 Értelmiségiek, egyetemisták – „*Hochqualifizierte, Studierende*”

Az értelmiségiek és a jól képzettek számára sokkal egyszerűbb megszerezni a tartózkodási engedélyt. Ide tartoznak az oktatók, a tudományos munkatársak, a tudósok, a speciális végzettségűek, a nagy tapasztalattal rendelkező vezető beosztásúak és a külföldi vállalkozók. Abban az esetben látják őket a legszívesebben, ha a tevékenységük hasznos a német gazdaságnak és a munkájukra szükség van. Számuk évek óta növekszik. (Vogel, 2013)

A külföldi egyetemisták száma is évek óta növekszik. 1993-ban 87 000 fő, míg 2009-ben 181 000 fő tanult német egyetemeken. A diploma megszerzése után a végzős hallgatók munkát kereshetnek az országban, amit nagyon sokan kihasználnak.

Jelentős azoknak a száma is, akik a fejlődő országokból jönnek Németországba. Céljuk az, hogy egy jól használható szakmát megtanuljanak, egyetemen tanuljanak, kutassanak vagy nyugati munkatapasztalatot szerezzenek. Nagy részük miután végzett az egyetemmel vagy kitanulta a szakmát visszatér hazájába és ott kamatoztatja a tudását. Ebből a célból a legtöbben a következő országokból érkeznek: Afganisztán, Banglades, Egyiptom, Ghána, Indonézia és Vietnam.

2005 és 2011 között bevándorolt értelmiségiek [fő]							
(„Hochqualifizierte”)							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
USA	23	45	82	71	73	69	107
Oroszország	6	1	7	13	6	15	50
India	3	3	2	10	21	17	38
Japán	7	5	9	4	13	5	19
Ausztrália	5	2	5	7	9	11	16
Kanada	6	6	13	7	10	16	14
Kína	5	0	5	5	1	13	13
Törökország	3	3	3	5	5	12	12
Ukrajna	1	0	2	4	3	3	11
Brazília	2	1	4	5	2	8	9
Egyéb	10	14	19	26	26	50	81
Összesen	71	80	151	157	169	219	370

6. ábra 2005 és 2011 között bevándorolt értelmiségiek [fő] („Hochqualifizierte”)

3. A BEVÁNDORLÁS SZAKASZAI A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Ebben a fejezetben jól lehatárolható korszakok szerint mutatom be a bevándorlás szakaszait. A korszakokat mindig valamilyen politikai-gazdasági változáshoz vagy egy új törvény meghozatalához lehet kötni.

A megalakulás időpontja, azaz 1949 helyett már 1945-től NSZK-ként és NDK-ként említem a később ide tartozó megszállt területeket. Ennek az az oka, hogy már a kezdetektől teljesen mások voltak a két országban a bevándorlások jellemzői. Az NSZK-ban a bevándorlásnak jól elkülöníthető szakaszai vannak, míg az NDK-ra ez nem jellemző. Tehát 1945 és 1990 között az NSZK-t és az NDK-t külön tárgyalom.

3.1 NSZK

3.1.1 1945–1955

A II. világháború utáni német veszteség egyik hatása egy egyedülállóan magas és kényszerű népességmozgás volt. A náci Németország intézkedéseinek túlélői, az úgynevezett „*Displaced Persons*”¹ (DPs) a kapituláció időpontjában még 10-12 millióan tartózkodtak az országban körülbelül 20 nemzetiségből. A legtöbben közülük belgák, dánok, franciák, hollandok, jugoszlávok, lengyelek, olaszok és szovjetek voltak. Az eredeti cél az volt, hogy ezeket a személyeket minél hamarabb összegyűjtsék és visszaszállítsák az anyaországukba. Az első négy hónapban 5 millió embert sikerült visszajuttatni. 1945 végén a három nyugati zónában még 2 millió DP élt. 1946-ra a számuk 500 000-re csökkent. Közülük mindössze 150 000 ember választotta az NSZK-ban maradáást.

Mind a négy megszállási övezetben (az NDK-t is beleértve) a menekültek és az üldözöttek eloszlási aránya nem volt egyenletes. A vidéki területek sokkal több embert fogadtak be, mint a sűrűn lakott városi és ipari térségek. A kelet—nyugati megoszlás sem volt egyforma. Az egész német területen és a három nyugati megszállási zónában is a keleti területeken volt nagyobb a menekültek és az üldözöttek száma. 1947 végére arányuk a szovjet megszállási övben a teljes lakosság 24%-a, az amerikai zónában 18%, a brit övben 14% míg a francia megszállási zónában 1% volt.

A háború hatásai az integrációt is nehezítették. Először az 1950-es évek elején kezdődött gazdasági robbanás („*Wirtschaftswunder*”) tartós csúcskonjunktúrája² miatt vált

¹ Displaced Persons: Olyan civilek, akik háborús okok miatt a saját országuk nemzeti határain kívül tartózkodnak. Visszatérésüket akadályozza, hogy erre képtelenek, segítség nélkül nem találnak új otthont vagy egy ellenséges /egykor ellenséges államterületre kell visszatérniük. Ilyen személyek: egykori kényszermunkások, hadifoglyok, koncentrációs- és megsemmisítő táborok túlélői.

² Csúcskonjunktúra: A körülmények kedvező alakulása.

lehetéssé a gazdasági és szociális integráció a menekültek, üldözöttek és az NDK-ból 1949 és 1961 között érkező legalább 3 millió bevándorló számára. (Oltmer, 2005)

3.1.2 1955–1973

A gazdasági robbanás miatt fellépő munkaerőhiányt az NSZK az 1960-as évek elejéig az NDK-ból származó német és külföldi munkavállalókkal elégítette ki. A hiány 1961-ben, a berlini fal megépítése és a határok teljes lezárása után még súlyosabb lett. Az 1950-es és 1960-as években kénytelenek voltak külföldi munkaerőt toborozni. A vállalatok és hivatalok több millió külföldi munkavállalóval, úgynevezett vendégmunkásokkal („*Gastarbeiter*”) enyhítették a munkaerőhiányt. A legtöbb munkás a Földközi-tenger térségéből érkezett. Ők és családjaik képezik mindmáig a legnagyobb Németországban élő migrációs háttérrel rendelkező csoportot. A kormány nyolc országgal kötött munkáltatói szerződést. Ezek az országok a következők: Olaszország (1955), Spanyolország és Görögország (1960), Törökország (1961), Marokkó (1963), Portugália (1964), Tunézia (1965) és Jugoszlávia (1968). A vendégmunkásokat általában szakképzetlen- vagy betanított munkásokként alkalmazták. A fiatal férfiak mellett nagy volt az egyedülálló fiatal nők száma is.

Az 1973-as olajválság hatására kialakult gazdasági pangás miatt az NSZK elrendelte a toborzás beszüntetését („*Anwerbestopp*”) a nem az Európai Közösséghez³ tartozó országokból. Ez egyben a vendégmunkások toborzásának beszüntetését is jelentette.

1950-től a 80-as évek közepéig 1,5 millió hazatelepülő tért vissza Németországba. Számuk az évek során egyenletes volt, kivéve az 1956/57-es éveket, amikor a Kelet—Közép—Európában zajló forradalmak miatt számuk megugrott.

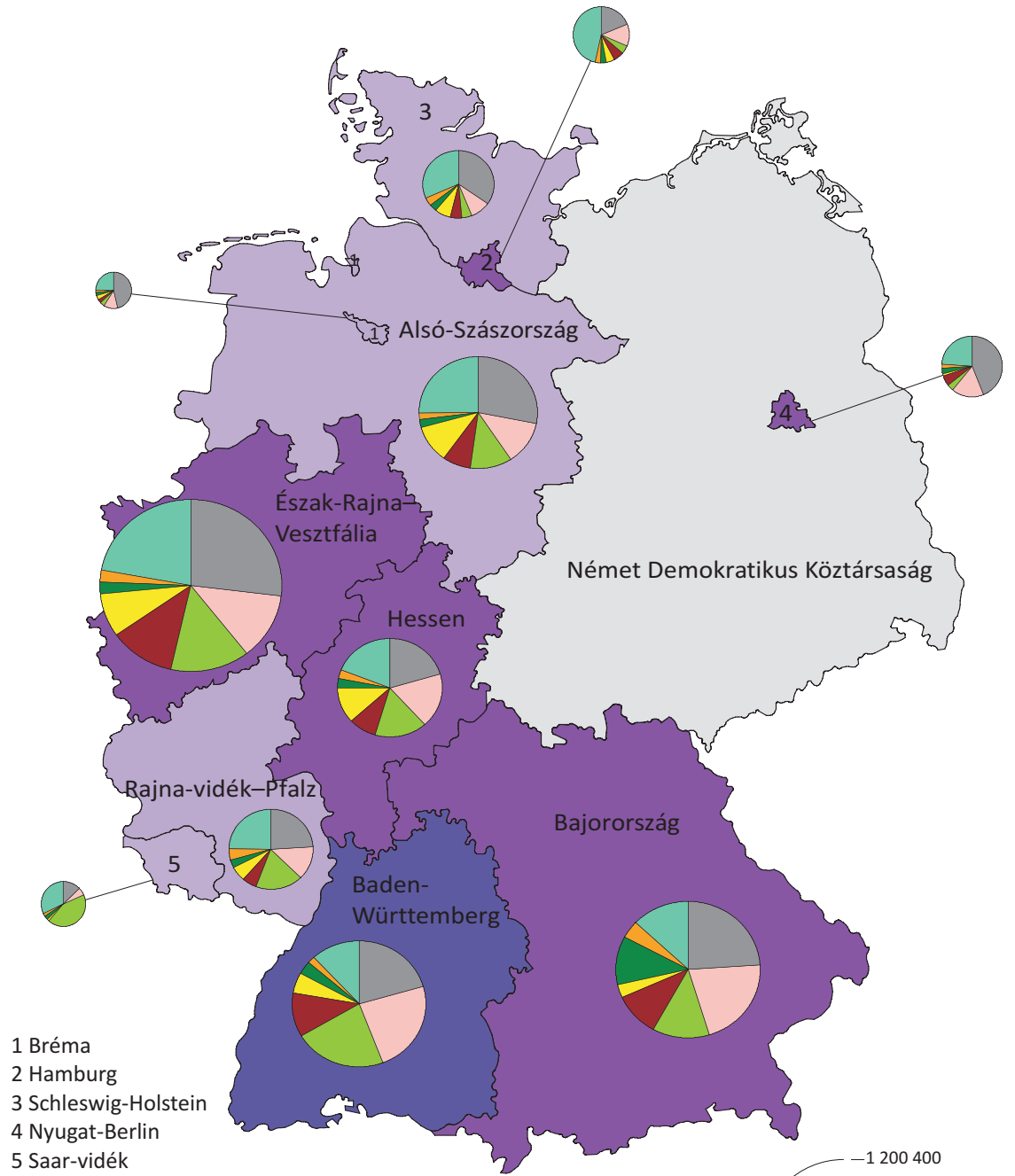
A politikai menekültek száma az 1950-es 1960-as években alacsony volt. 1956-ban a magyar- és lengyelországi forradalmak leverése után megnőtt a magyar és lengyel menekültek száma, valamint az 1968-as „Prágai tavasz” után a csehszlovák menekülteké is. Az 1970-es évek elejéig a politikai menekült kérvényeket leginkább a keleti blokk országaiból adták be. (Butterwegge, 2005)

A korszakot a 2. térképen ábrázolom, amelyen Németország nemzetiségei láthatóak 1973-ban.

³ 1973-ban az Európai Közösség tagjai: Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Hollandia, Írország, Luxemburg, NSZK, Olaszország

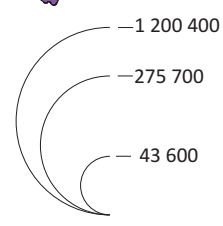
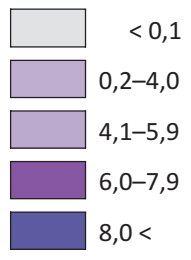
Bevándorlók aránya Németországban (1973)

0 km 100 km 200 km

- 1 Bréma
- 2 Hamburg
- 3 Schleswig-Holstein
- 4 Nyugat-Berlin
- 5 Saar-vidék

Külföldiek aránya (%)

Szerkesztette: Kiszli Alexandra
 ELTE Térképtudományi és
 Geoinformatikai Tanszék
 Budapest, 2013

2. térkép

Forrás: Statistisches Bundesamt

3.1.3 1973–1979

A munkaerő toborzás beszüntetésekor 2,5 millió külföldi munkavállalót foglalkoztattak az NSZK-ban. Ez a munkavállalók 5%-át jelentette. A szövetségi kormány ettől az intézkedéstől egy visszavándorlási hullámot várt el. A korábbi munkaerő toborzások elsődleges célja az volt, hogy a vendégmunkások csak meghatározott ideig maradjanak az országban és a szerződésük lejárta után visszatérjenek a saját országaikba. Ezzel szemben már az 1960-as években nyilvánvalóvá vált, hogy a rotációs alapelv¹ („*Rotationsprinzip*”) nem működik, tehát egyre több vendégmunkás fog érkezni, hogy véglegesen itt telepedjen le. Az 1970-es években a külföldi munkavállalók tartózkodási ideje meghosszabbodott, sokan korlátlan idejű tartózkodási engedélyt kaptak. A vendégmunkások nagy része kénytelen volt dönteni: marad, vagy örökre távozik az országból. Akik a maradás mellett döntöttek, őket pár év elteltével a családjaik is követték („*Familiennachzug*”). Ez maradt az egyetlen engedélyezett formája a bevándorlásnak. A nemzetiségek részaránya az összlakossághoz képest az 1960-as 1%-ról 1970-re 5%-ra nőtt, majd 1980-ban már 7% volt. A külföldi nemzetiségek életkor szerinti összetétele is megváltozott. Egyre több gyermek és idős ember települt be a családgyesítések miatt.

A munkaerő toborzás beszüntetése után a politikai menekült kérelmek száma megduplázódott és meredeken emelkedett. A legtöbb politikai menekült a harmadik világból érkezett.

Mindezek alapján az 1973-ban beszüntetett külföldi munkaerő toborzással a kívánt hatás ellenkezőjét érte el az NSZK.

1975 és 1977 között egy bevándorlási zár („*Zuzugssperre*”) próbálta megakadályozni a túlterhelt területeken (Baden-Württemberg, Bajorország, Észak-Rajna—Vesztfália, Hessen), hogy még több család vándoroljon be. Ezáltal a már az országban élő külföldi népesség regionális eloszlását próbálta pozitívan befolyásolni, kiegyenlíteni az állam. (Butterwegge, 2005)

3.1.4 1979–1990

Az 1980-as éveket is a vendégmunkások és a családjaik jelenléte jellemezte. A második generáció megjelenése és a külföldi népesség további növekedése egyre több problémát okozott a társadalomban és szociális integrációt igényelt. 1987-ben a külföldi lakosság 45%-a 10-20 éve, míg 14%-a több mint 20 éve az NSZK-ban élt. Tehát a

¹ Rotációs alapelv: időben korlátozott tartózkodási idő, általában 2 év. Tehát a munkások 2 évente cserélődnek, számuk azonos marad, nem növekszik.

vendégmunkások és a többi külföldi is hosszú ideig maradt, „beépültek” a német társadalomba, de integrációjukat nem segítette az állam.

Az 1980-as években megszorodott az politikai menekültek és a menekültek száma is.

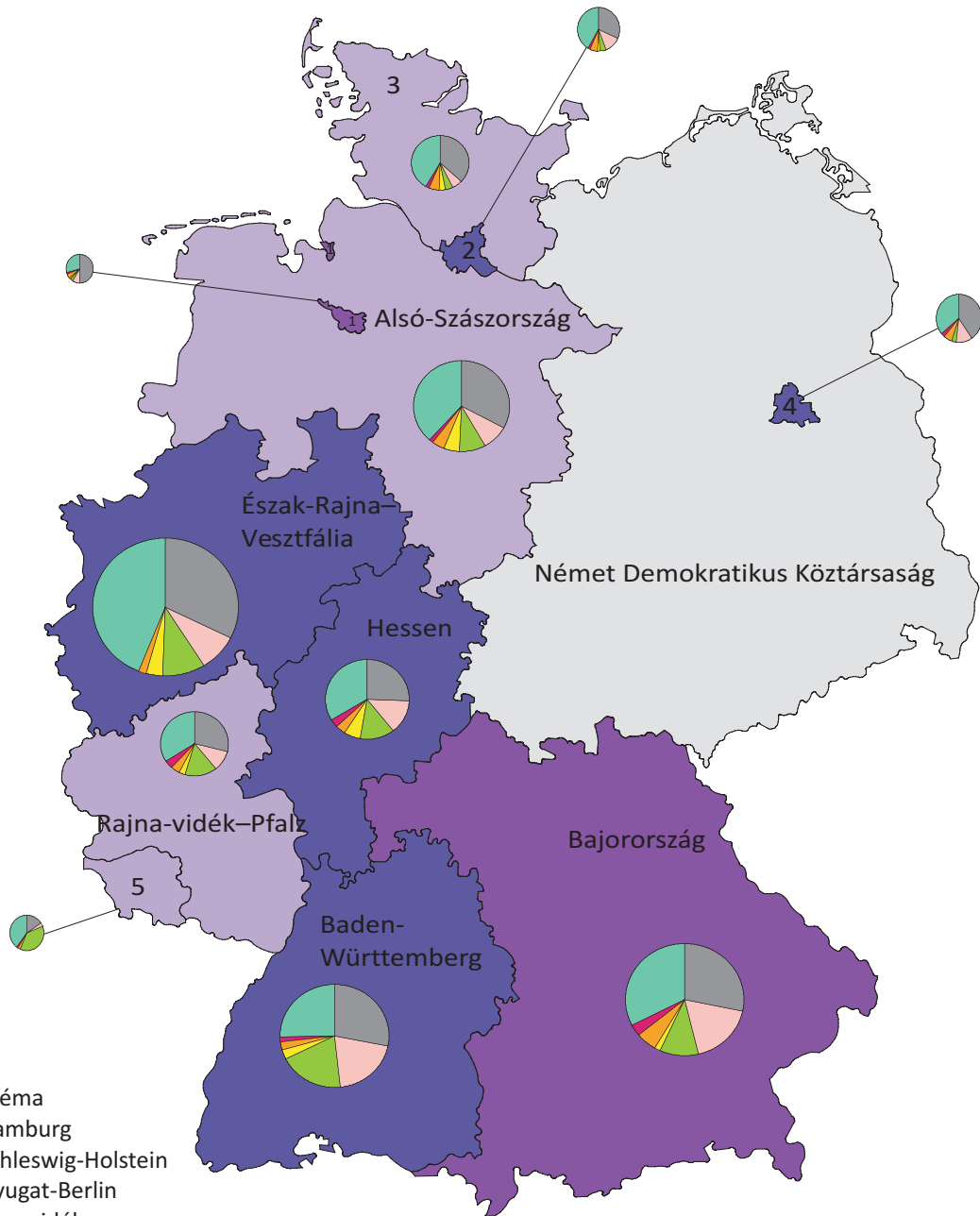
Az 1980-as évek bevándorlási politikájára a konszolidáció jellemző. Miután a politikusok végre felismerték a tömeges bevándorlást, döntöttek róla, hogy a kialakult helyzetet szabályozni kell. Bevezették a vízumkötelezettséget a következő országokra: Afganisztán, Banglades, Etiópia, India, Irán, Sri Lanka és Törökország. Ezen kívül 1980-ban kezdetben egy évben határozták meg, majd 1986-ban öt évre bővítették ki a munkatilalmat („*Arbeitsverbot*”) a politikai menekültek számára. Ezekkel az intézkedésekkel próbálták meg visszaszorítani a tömeges bevándorlást.

Az állam az 1980-as intézkedés ellenére az arra utaló jeleket nem vette figyelembe és még mindig kitartott elképzelése mellett, miszerint az NSZK nem bevándorlási célország. (Butterwegge, 2005)

A 3. térképen jól látható a változás 1973-as állapothoz képest. A külföldiek aránya az összlakossághoz képest minden tartományban növekedett, igaz a növekedés nem minden esetben jelentett kategóriaváltozást. A törökök száma majd minden tartományban növekedett, míg a jugoszlávok és a görögök száma nagymértékben csökkent.

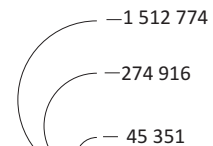
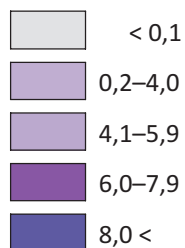
Bevándorlók aránya Németországban (1985)

0 km 100 km 200 km

- 1 Bréma
- 2 Hamburg
- 3 Schleswig-Holstein
- 4 Nyugat-Berlin
- 5 Saar-vidék

Külföldiek aránya (%)

Szerkesztette: Kiszli Alexandra
 ELTE Térképtudományi és
 Geoinformatikai Tanszék
 Budapest, 2013

3. térkép

Forrás: Statistisches Bundesamt

3.2 NDK

Az 1949 és 1990 között létező NDK a keleti tartományokat foglalta magába. A berlini fal megépítéséig 3 millió német állampolgár települt át a nyugati NSZK-ba. Ez hatalmas munkaerőhiányhoz vezetett, aminek hatására az eseményeket a külföldi munkaerő toborzása jellemezte. A toborzás hasonlóképpen történt, mint az NSZK-ban. Nagy különbség viszont a két állam között, hogy keleten a toborzás kisebb mértékű volt és a szocialista testvér országok lakosait célozta meg. 1966 és 1989 között 500.000 munkás érkezett Lengyelországból, Mozambikból, Vietnamból és más szocialista országokból. Az NSZK-hoz hasonlóan a vendégmunkások az NDK-ban is határozott időre érkeztek, de a szerződés lejárta után kötelesek voltak visszatérni hazájukba. További eltérés a nyugati országhoz képest, hogy a szigorú rotációs elv itt tökéletesen működött, így a vendégmunkások száma konstans maradt és nem költöztek utánuk családjaik sem.

Az 1970-es évek közepéig pár ezer chilei, görög és spanyol menekültnek is engedélyezték, hogy az országban tartózkodhassanak. Rajtuk kívül jelentős volt még az oktatás miatt ideérkezők száma is.

Az NDK-ban a külföldiek integrációját nem, míg az államilag elrendelt szociális szegregációt annál inkább támogatták. Ezért is figyelhető meg, hogy a külföldi lakosság egy területen belül külön kolóniákat alkotott, a hazai lakossággal szinte semmiféle kapcsolatuk nem volt.

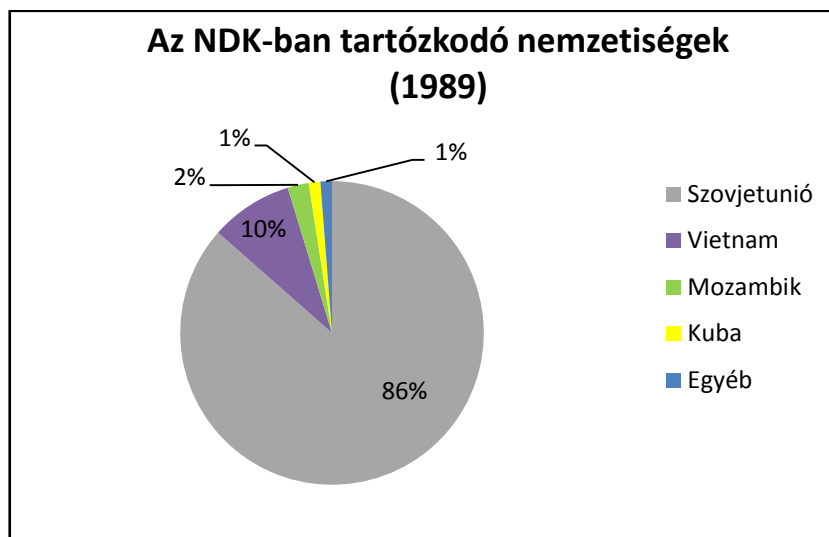
1990-ben az NDK megszüntette a munkavállalásról szóló kétoldalú megállapodásokat. Ez miatt munkások százezrei veszítették el munkájukkal együtt a tartózkodási engedélyüket is. Ennek ellenére a legtöbben mégis itt akartak maradni, ezért politikai menekült státuszra jelentkeztek vagy illegálisan maradtak.

Az NDK-ban a külföldi lakosság aránya 1% körül mozgott. Ez a szám az NSZK számadataihoz képest nagyon csekélynek tűnhet, de a KGST¹ országai közt vezető helyen volt. (Bade–Oltmer, 2005)

A 4. térképen a kettéosztott Berlin látható az újraegyesítés előtt, alatta pedig a 2012-es állapot. A felső térképen jól látszik az eltérés Kelet-és Nyugat-Berlin között, mind a külföldiek számát tekintve, mind pedig a törökök arányát vizsgálva az összlakossághoz képest. 2012-re nem sokat változott a helyzet. A legtöbb bevándorló még mindig a városközpontban és az egykori Nyugat-Berlinben élt és a törökök száma is itt a nagyobb.

¹ KGST: „A Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, a közép- és kelet-európai szocialista országok gazdasági együttműködési szervezete a hidegháború alatt.”

A 7. ábrán az NDK-ban élő nemzetiségek megoszlása látható. Feltűnő, hogy ezek mind szocialista országok.

1. ábra Az NDK-ban tartózkodó nemzetiségek (1989)

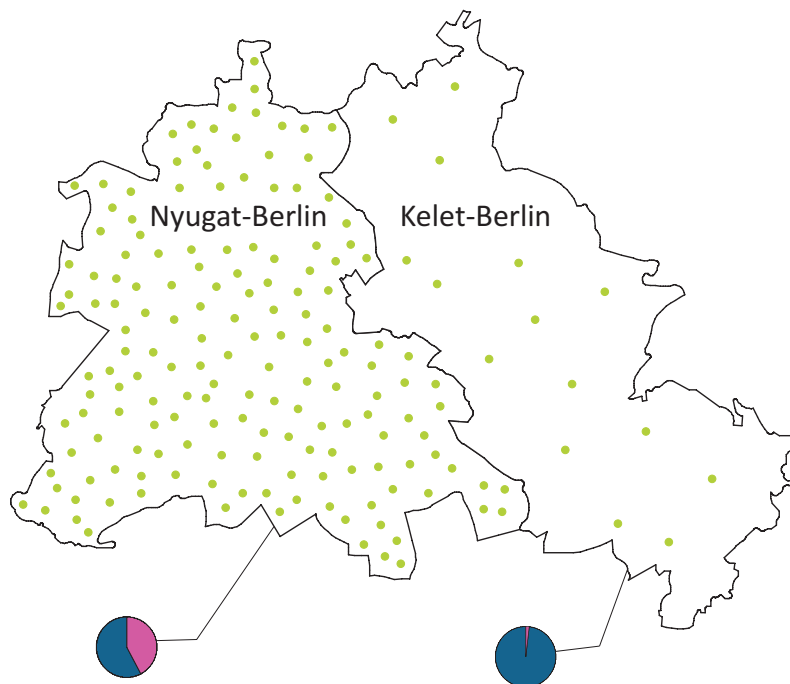
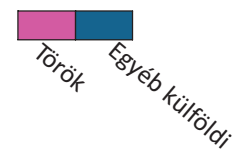
Berlin külföldi lakossága (1990)

0 km 5 km 10 km

Külföldiek száma

● 2000 fő

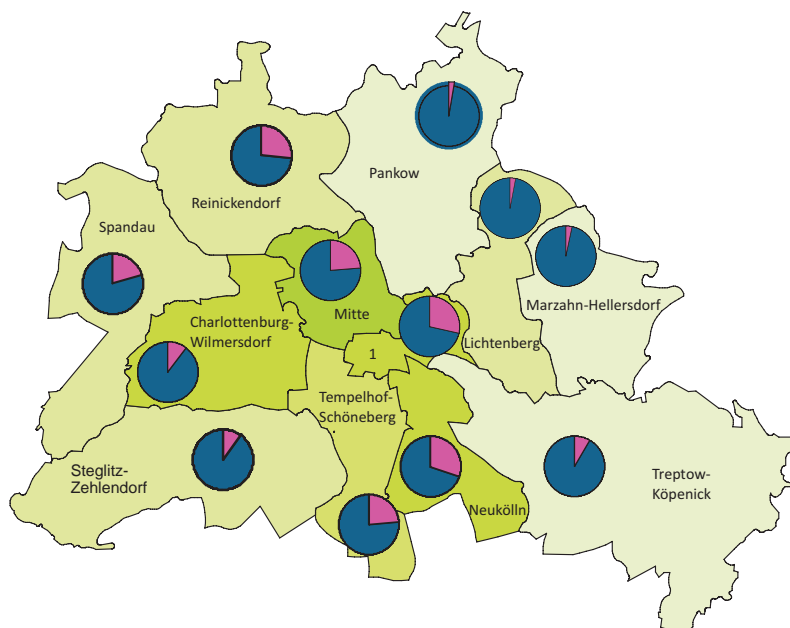
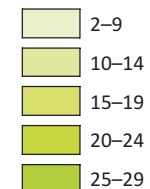
Szerkesztette: Kizli Alexandra
ELTE Térképtudományi és
Geoinformatikai Tanszék
Budapest, 2013

Berlin külföldi lakossága (2012)

0 km 5 km 10 km

Külföldiek aránya (%)

1 Friedrichshain-Kreuzberg

Szerkesztette: Kizli Alexandra
ELTE Térképtudományi és
Geoinformatikai Tanszék
Budapest, 2013

3.3 Az újraegyesült Németország

1990. október 3-án a kettéosztott Németország Német Szövetségi Köztársaság („*Bundesrepublik Deutschland*”) néven újra egyesült. 1990 után az észak-dél irányú, mediterrán térségből való vándorlást felváltotta a kelet-nyugat irányú, leginkább a szocialista országokból való bevándorlás.

3.3.1 1990–2000

A berlini fal leomlása és a határok megnyitása után a bevándorlók száma még jobban megnövekedett. 1991-ben a Szovjetunió is megszűnt. Ennek hatására az emberek nagy számban indultak meg keletről nyugat felé a szovjet utódállamokból.

A hazatelepülők száma is megugrott. Aki magát német nemzetiségűnek tartotta, közülük a legtöbben már 1989 és 1993 között visszatelepültek.

Németország egy új migrációs politikával próbálta megakadályozni még több ember beáramlását. Például a késői hazatelepülők számát évi 200 000 főben korlátozta, aminek az volt a hatása, hogy egyre többen próbáltak menekültként beutazni. 1993-ban erősen korlátozták a politikai menekültstátusz (*Asylkompromiss*) odaítélését is.

Az 1990-es évek elején a menekültek és a politikai menekültek kérelmeinek száma is meredeken emelkedett és egy rövid időre irányíthatatlannak tűnt. A legtöbb menekült Ázsiából és Afrikából, a politikai menekültek pedig a jugoszláv utódállamokból és Romániából származtak. A menekültek száma 1992-ben volt a legtöbb a délszláv háború miatt. 1997-ig 350 000 boszniai menekült érkezett, akik nagy része egy rövid itt tartózkodás után elhagyta Németországot.

Az 1990-es évek közepétől a bevándorlók száma csökkent, mivel megindult az egykori görög, olasz, portugál és spanyol vendégmunkások visszavándorlási hulláma is hazájukba.

Az 1993-as szigorítások miatt az illegális bevándorlók száma megnőtt. 1991-ben 45 000, míg 1997-ben már 138 000 ember tartózkodott illegálisan Németországban. Az Európa Tanács adatai szerint számuk több mint 1 millió volt. (Butterwegge, 2005)

3.3.2 2000–2004

Németország az Európai Unió bevándorlási és menekültügyi törvényeit és alapelveit is követi, ezeket beépíti saját törvényeibe.

Az 1993-as politikai menekültstátusz korlátozása után még két törvényt módosítottak. Németország ezzel elismerte, hogy évtizedek óta bevándorlási célország.

2000-től az „ius sanguinis”¹ elv helyett az „ius soli”² elvet követte az állampolgársági törvény („*Staatsangehörigkeitsrechtsreform*”). Ez alapján minden gyermek, aki Németország területén születik megkapja a német állampolgárságot, ha az egyik szülője legalább 8 éve tartósan az országban él. A szülők kettős állampolgárságot is igényelhetnek. Ilyenkor a gyermeknek 18 és 23 éves kora között választania kell a két állampolgárság között. A törvénymódosítás szerint az itt élő külföldieknek lehetőségük van honosítani magukat 8 év eltelte után.

2002-ben az emberek 40%-a török, 8%-a iráni volt és 5%-a valamelyik jugoszláv utódállamból származott.

A 2000-es évek elején számítógépes szakértőkből hiány volt Németországban. Ezért 2000 és 2004 között a „Green-Card” szabályozás keretei között 5 éves tartózkodási engedéllyel 18 000 számítógépes szakértő érkezett nem Európai Unió országokból.

A hazatelepülők száma 2000 után jelentősen lecsökkent évi 100 000 főre, majd 2004-től tovább csökkent. (Butterwegge, 2005)

3.3.3 2004–2012

A megszigorított bevándorlási törvény („*Zuwanderungsgesetz*”) 2005-ben lépett életbe, amiben az 1973-ban betiltott toborzást kiegészítették egy pontrendszerrel. A pontrendszerben életkor, nyelvtudás és képzettség szerint pontozzák a bevándorlókat. Ezen kívül évente határozzák meg, hogy hány ember vándorolhat be. A törvénymódosítással csak a tudósoknak és a jól képzetteknek könnyítették meg a bevándorlást.

Az Európai Uniót 2004-ben 10 közép-és kelet-európai országgal³, 2007-ben pedig Bulgáriával és Romániával bővítették. Az alacsony bérek és életszínvonal miatt sokan költöztek a régi EU-s államokba - nagy részük Németországba - az életkörülmények javítása miatt. Ezen kívül a német szakképzett munkaerő hiánya is közrejátszott abban, hogy ismét szakmunkások tömegei érkeztek. Több Európai Unió országhoz hasonlóan Németország is korlátozta a szabad munkavállalást és költözködést az új tagállamokból. A korlátozás 2011 májusáig tartott, azóta szabadon vállalhatnak munkát minden tagország

¹ „ius sanguinis”: Egy állam az újszülött születési helyének figyelembe vétele nélkül adományozza az állampolgárságot, ha legalább az egyik szülő az adott állam állampolgára.

² „ius soli”: Egy állam akkor adományozza az állampolgárságot az újszülöttnak, ha az adott állam területén született.

³ 2004-ben csatlakozott országok: Ciprus, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Málta, Szlovákia, Szlovénia

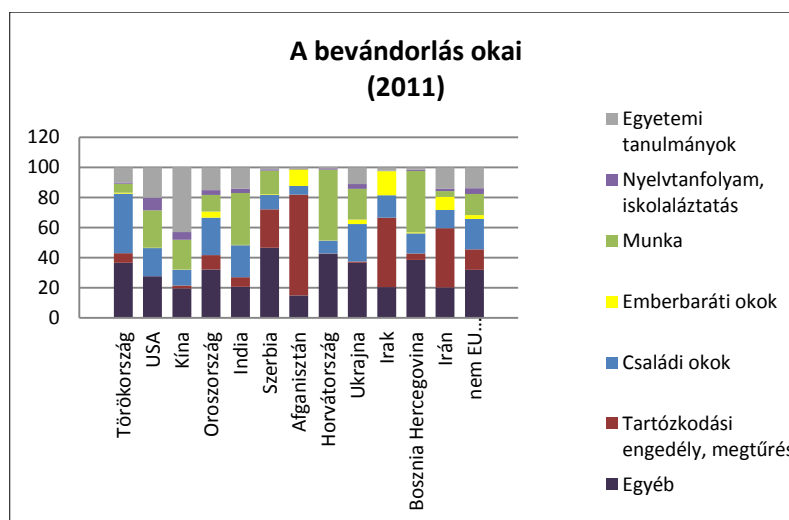
lakosai. A munkavállalók általában nem tervezik hosszú távra a Németországban való tartózkodást, a többség csak 1-5 évre szándékozik maradni.

2004 és 2012 között a bevándorlók fele EU tagországokból érkezett. Ennek a 70%-a az újonnan csatlakozott országokból. Az új EU-s országokból érkezők fele Lengyelországból jött. Ők általában csak nagyon rövid időre, átmenetileg érkeztek. Bulgáriából, Magyarországról és Romániából egyre többen jöttek hosszútávra, ezzel szemben Csehországból, Észtországból, Szlovákiából és Szlovéniából egyre kevesebben. Ezekből az országokból érkező munkások általában a földrajzi közelség miatt ingáznak (*Pendelmigration*) és a tényleges lakhelyük a származási országban van. (Migrationsbericht 2011 Zentrale Ergebnisse)

Az 5. térképen látható melyik Európai Uniós országból érkezett a legtöbb bevándorló. Sárgával jeleztem a tagjelölt országokat is, mivel a jövőben innen is nagy számban várhatóak bevándorlók. Az előrejelzések szerint a legtöbben Törökországból és Szerbiából.

2006-ban a hazatelepülők száma már csak 7 500 volt. Ez a szám várhatóan tovább fog csökkenni a jövőben. A politikai menekültek száma 2007-ben volt a legalacsonyabb 1983 óta, majd 2008-tól ismét emelkedett.

A 8. ábrán a 2011-ben legjelentősebb országok és a bevándorlás okai vannak feltüntetve részletesen. Jól látható, hogy a legtöbben Kínából és az USA-ból érkeztek egyetemi tanulmányaik és iskoláztatás céljából. A kiválasztott országokból a legtöbben a horvátok, bosnyákok és az indiaiak jöttek munkavállalás céljából, míg családegyesítési célból kiugróan magas a törökök száma. A megtűrés pedig inkább a háború sújtotta országokra jellemző.

1. ábra A bevándorlás okai (2011)

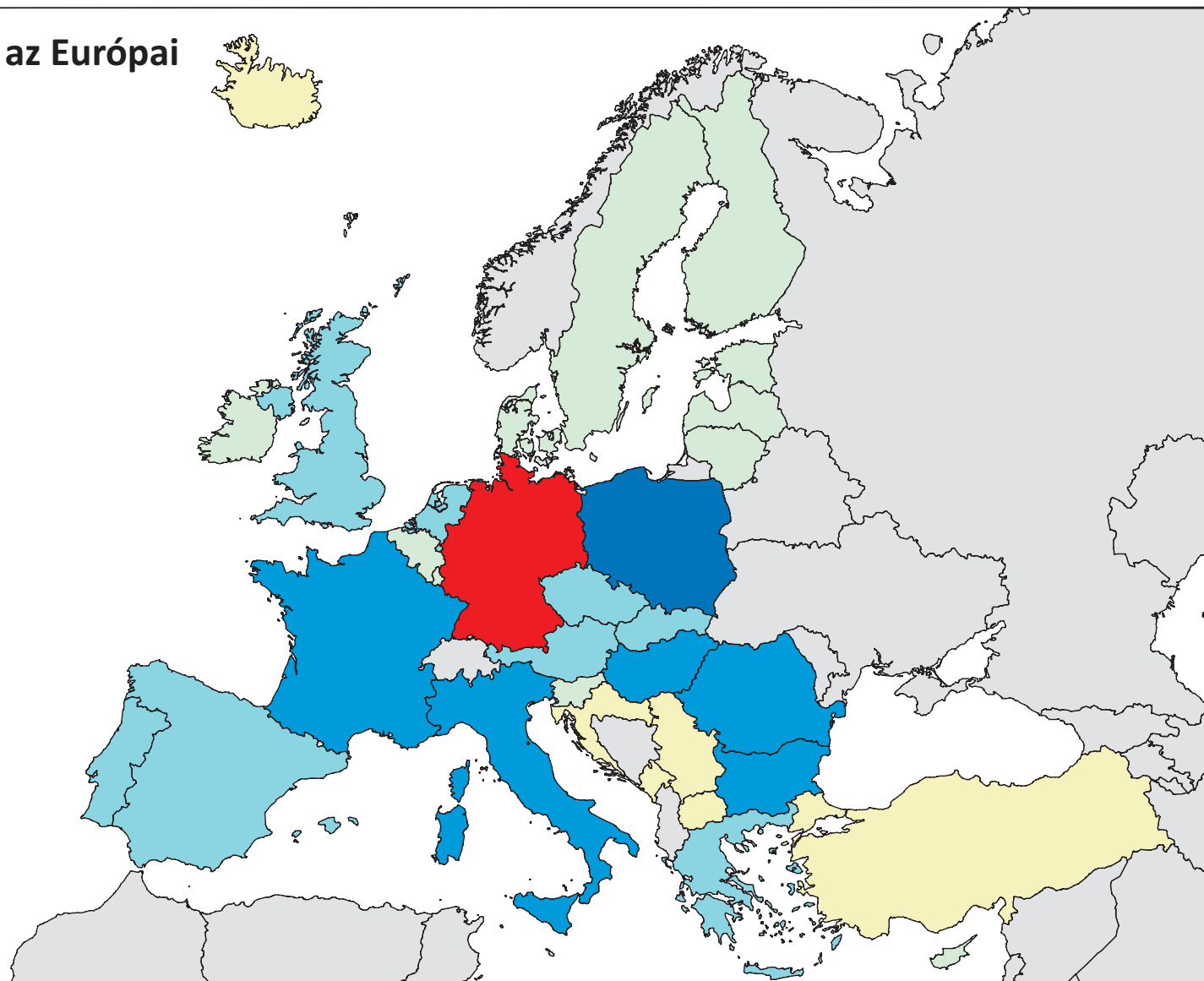
Bevándorlók száma az Európai Unió tagállamaiból (1991–2011)

Szerkesztette: Kiszli Alexandra
ELTE Térképtudományi és
Geoinformatikai Tanszék
Budapest, 2013

0 km 500 km 1000 km

Bevándorlók száma (fo)

- Nem EU tagállam
- EU tagjelöltek
- >100 000
- 100 000–350 000
- 350 000–1 000 000
- 1 000 000<

5. térkép

Forrás: Statistisches Bundesamt

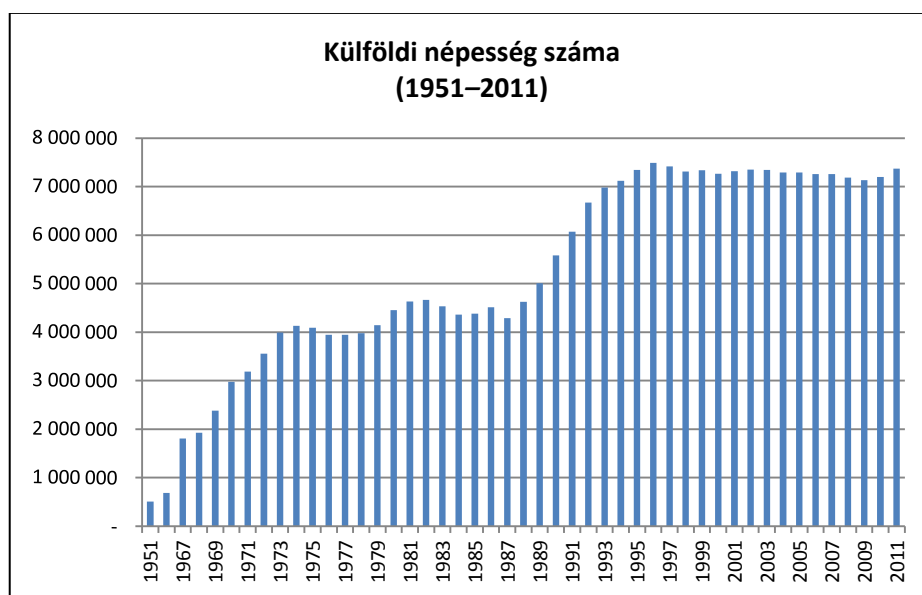
3.3.4. A mai állapotok pillanatfelvétele

Németországban jelenleg 7,5 millió külföldi él, ami a lakosság 9%-át teszi ki. A külföldi lakosság a városokban és a régi tartományokban, azaz a nyugati részen koncentrálódik. A külföldi népesség legnagyobb arányban Majna-Frankfurtban (29%), Stuttgartban (24%) és Münchenben (21%) van jelen.

Migrációs háttérrel rendelkeznek azok az emberek, akik bevándorlók vagy azok leszármazottai. Az összlakosság 19%-a tartozik ebbe a csoportba, felének állampolgársága már német. Számuk szintén a nagyvárosokban és a nyugati tartományokban magas. A migrációs háttérrel rendelkező személyek eloszlása a 6. térképen látható. Minden harmadik 5 év alatti gyerek migrációs háttérrel rendelkezik, ami sok problémát okoz. Németország legnagyobb problémája jelenleg a nagyszámú idegen népesség. A probléma abban rejlik, hogy sokan nem hajlandóak beilleszkedni a társadalomba, megtanulni és megtanítani a saját gyerekeiknek a nyelvet. Ezért Németország a 2000-es évek elejétől minden eszközzel próbálja elősegíteni a bevándorlók integrációját és a német állam támogatja és elősegíti a menekültek hazatérését is. (Hanewinkel–Engler, 2013)

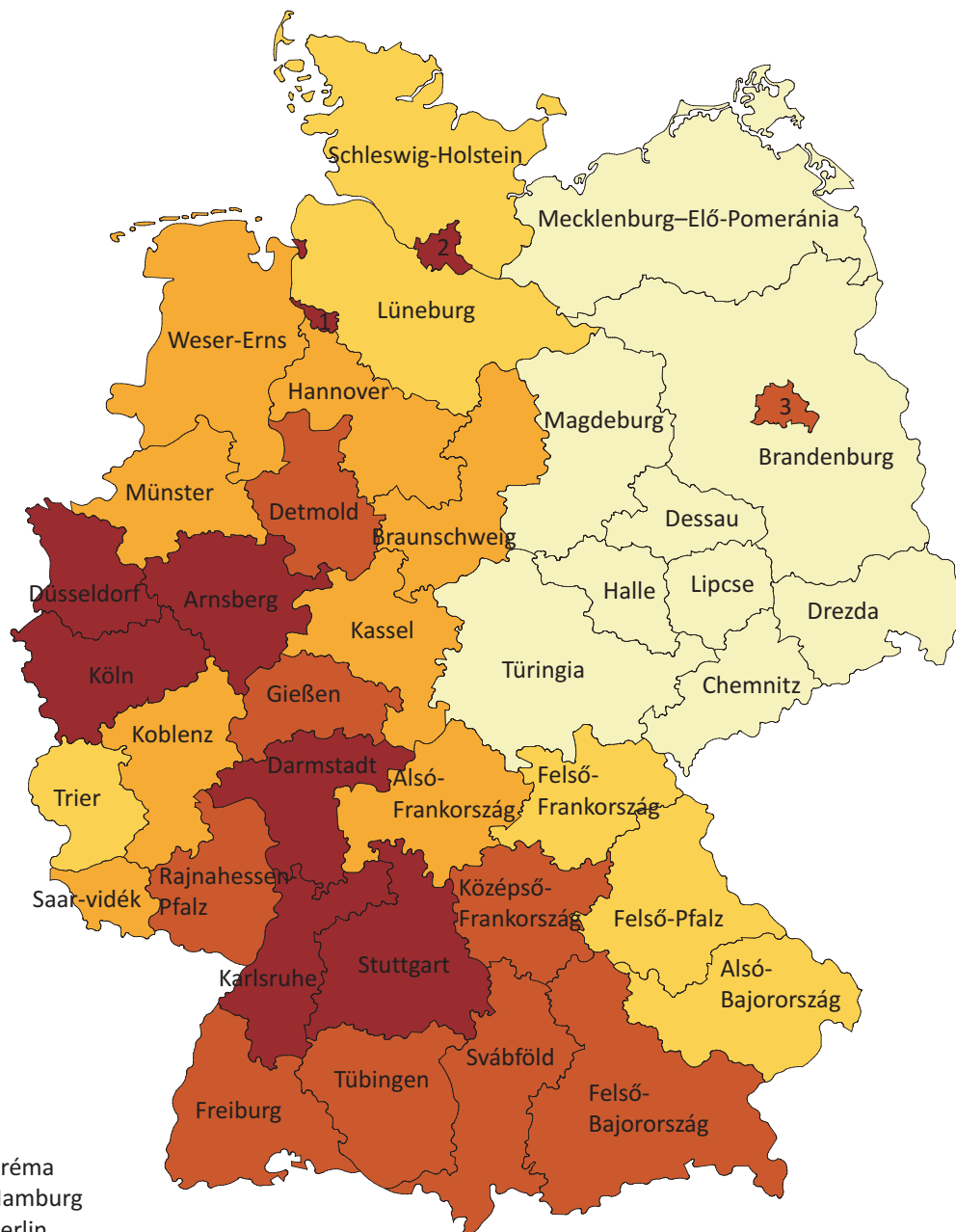
A 9. ábrán az 1951 és 2011 között betelepült összes külföldi népesség száma látható oszlopdiaqramon. (Das Bundesamt in Zahlen 2011, p.97.)

A jövőben előreláthatólag csökkenni fog a külföldi lakosság száma az Európai Unióból. Ennek oka, hogy a többi országban javulni fog a gazdasági helyzet és az életszínvonal így nem lesz szükség a vándorlásra. Ezzel szemben az egyre növekvő globalizáció hatására a legkülönbözőbb kultúrákból fognak bevándorolni az emberek.

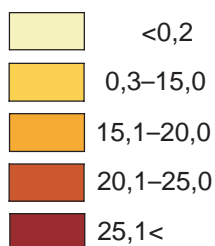
1. ábra Külföldi népesség száma (1951–2011)

Migrációs háttérrel rendelkezők (2012)

- 1 Bréma
- 2 Hamburg
- 3 Berlin

migrációs háttérrel rendelkezők aránya (%)

Szerkesztette: Kiszli Alexandra
 ELTE Térképtudományi és
 Geoinformatikai Tanszék
 Budapest, 2013

6. térkép

Forrás: Statistisches Bundesamt

4. AZ ADATOK ÁBRÁZOLÁSA

4.1 Források

A dolgozatban látható diagramok és térképek elkészítéséhez a Német Statisztikai Hivatal („*Statistisches Bundesamt*”) adatait, Berlin és Brandenburg tartományok közös statisztikai hivatalának („*Amt für Statistik Berlin-Brandenburg*”) adatait és a nemzetközi Gallup cég statisztikai adatait használtam fel.

Az adatgyűjtés során felmerült az a probléma, hogy az elérhető honlapokon csak a friss adatok szerepelnek, de nekem a témából kifolyólag hosszabb idősorok adataira volt szükségem. Ezért a Német Statisztikai Hivatal egyik nagyon segítőkész alkalmazottjával folytatott több hetes levelezés után megkaptam a kívánt adatokat. Ez nagyon sokat segített az ábrázolásban, de a nagy és részletes adathalmaz ellenére sem jutottam hozzá a közvetlenül a II. világháború utáni részletes adatokhoz. Emiatt néhányat az előzetesen tervezett térképekből sem tudtam elkészíteni.

1975-ig a külföldiek számát a népszámlálások alapján határozták meg, ezután pedig külön erre a célra létrehoztak egy hivatalt, a Központi Külföldi Nyilvántartást („*Ausländerzentralregister*”). A nyilvántartásokban külföldinek csak az a személy számít, akinek állampolgársága nem német. A Központi Külföldi Nyilvántartás és a Regionális Bevándorlási Hivatal („*regionale Ausländerbehörde*”) adatai alapján minden év végén megjelenik egy hivatalos és nyilvános jelentés („*Migrationsbericht*”) az elmúlt év adataival és történéseivel, valamint ezek elemzésével. Dolgozatom megírásához a szakirodalom mellett több jelentést is felhasználtam.

4.2 A térképszerkesztés elvei

Szakedolgozatom témájának szemléltetéséhez a tematikus térképeket tartottam a legmegfelelőbbeknek. A tematikus térképek a természeti és társadalmi környezet jelenségeit ábrázolják, amelyek kapcsolatban állnak a földfelszínnel. Az elkészített térképeim kartogramok, mivel statisztikai adatgyűjtések kvantitatív adatait közvetítik. A térképeken a felületmódszert és a pontmódszert alkalmaztam diakartogramokkal kiegészítve.

Mielőtt nekiláttam a térképek elkészítésének végig kellett gondolnom a konkrét témát, hogy honnan tudom megszerezni a szükséges adatokat, milyen adatokra és alaptérképekre van szükségem, mely általam elkészített térképek segítik legjobban a téma

megértését, hogyan nézzenek ki a térképek és mindezt milyen programokkal szeretném megvalósítani.

Miután megkaptam az adatokat leellenőriztem a pontosságukat, teljességüket és azt, hogy milyen területet fednek le. A rendelkezésemre álló Excel-táblázatok és PDF-ek alapján úgy állítottam össze az új táblázataimat, hogy azt a későbbiekben könnyen lehessen ábrázolni.

A térképek elkészítéséhez az ArcGIS és a CorelDraw programokat választottam ki.

Az ArcGIS programban az alaptérképek kiválasztása után vektorizáltam Berlin és Németország térképeit. A térképeken csak a közigazgatási határok szerepelnek, mivel a vízrajz ábrázolását nem tartottam fontosnak ebben az esetben. 1957 után nem volt jelentős területváltozás, így ez nem befolyásolta a digitalizálást és az alaptérképek nagy felbontása (300 dpi) is megkönnyítette azt. Majd az előzőleg létrehozott táblázatok és a megrajzolt térképeket az ID mező segítségével összekapcsoltam. Ezután a program segítségével alkalmaztam a felületmódszert és hozzáadtam az megfelelő térképekhez a diakartogramokat is.

Mivel még nincs akkora tapasztalatom, hogy átlássam, hogy hogyan fognak kinézni teljes egészében a térképek és a diagramok, csak akkor szembesültem a hibákkal, amikor mindennel készen voltam. Ez azt jelentette számomra, hogy a munka nagy részét meg kellett ismételnem.

A 2. és 3. térkép esetében ugyanazokat a szín- és értékkategóriákat alkalmaztam. Az értékhatárokat próbáltam úgy meghúzni, hogy az egyes kategóriákba ugyanannyi tartomány tartozzon. Ezzel az volt a célom, hogy a változásokat minél szembetűnőbben tudjam ábrázolni. Terveztem egy 1955-ös hasonló térkép elkészítését is, de sajnos ezek az adatok nem álltak rendelkezésemre. A diakartogramokon próbáltam minél több nemzetiséget feltüntetni, de ez olvashatatlanná tette a kisebb méretűeket, ezért csökkentettem a nemzetiségek számát.

A Berlin térképek esetében is ugyanezt szerettem volna alkalmazni, de mivel az 1990-es térképen csak két színekategória jelent meg ezért inkább pontmódszert alkalmaztam.

A világtérkép és az Európa térkép esetében a Karlsruheban birtokomba került kész shapefileokkal dolgoztam és ugyanezeket a módszereket alkalmaztam itt is.

A térképeket nem georeferáltam, mivel nem tartalmaznak olyan vetületi információt, ami számomra vagy a dolgozat szempontjából fontos lenne. Ha szükséges a későbbi georeferálásra is lehetőség van.

A térképeket a CorelDraw program segítségével fejeztem be. A keretet, a címet, a jelmagyarázatot, a mértékléceket, a névrajzot és a kolofont itt készítettem el és adtam hozzá az elkészített térképekhez. A diagramok és a térképek színeit úgy választottam ki, hogy jól megkülönböztethetők legyenek az egyes kategóriák.

ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatom írása közben próbáltam minél jobban úgy a témánál maradni, hogy térképészként közelítsem meg a dolgokat. Ez igen nehéz volt, mivel a szakirodalom inkább politikai, jogi, szociológiai, pedagógiai, gazdasági és nemzetbiztonsági megközelítésből értelmezi a témát. Amit leírtam és bemutatam véleményem szerint szükséges a téma teljes megértéséhez. A jogi szabályozásokra nem tértem ki, kivéve arra, ami fontos volt, mivel nem ez volt a dolgozatom elsődleges célja.

Szakirodalomként csak német nyelvű forrásokat tudtam használni, mivel ennyire részletes szakirodalom magyar nyelven nem létezik a témában. Ennek hatására folyamatos problémám volt a német kifejezések magyar megfelelőjét megtalálnom. Emiatt minden lefordított kifejezés mögött zárójelben feltüntettem az eredeti szót is.

Örülök, hogy ezt a témát választottam, mivel választ kaptam a kérdéseimre és sokkal többet megtudtam a témáról, mint amit szerettem volna. Mielőtt belekezdtem a kutatásba úgy gondoltam, hogy a Ruhr-vidéken élnek a legnagyobb számban külföldiek, ami igaznak is bizonyult. Az viszont meglepett, hogy Németország keleti részén ilyen csekély az arányuk. Tapasztalataim alapján úgy gondoltam, hogy a törökök és az oroszok mellett legnagyobb számban Dél-Amerikából (Brazília, Chile, Kolumbia, Peru), Észak-Afrikából (Egyiptom, Marokkó, Tunézia) és Dél-Ázsiából (Banglades, India, Pakisztán) érkeztek. Én ezekkel a nemzetiségekkel találkoztam a legtöbbit. Ezzel szemben ők alig jelennek meg az adatsorokban. Ami még meglepő volt, hogy ilyen magas a jugoszláv utódállamokból érkezők és az olaszok száma is.

A II. világháború után Németország talpra állása és a gazdasági robbanás a vendégmunkások támogatása nélkül nem jöhetett volna létre ilyen rövid idő alatt. Nélkülük ma már nem lehetne működtetni az ipart, az intézményeket és a szolgáltatóipart sem. Németország gazdasága mellett a betegbiztosítás és a nyugdíjrendszer is összeomlana nélkülük. Mindezek alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a bevándorlók és az egykori vendégmunkások mára szerves részévé váltak a német társadalomnak.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetet szeretnék mondani édesanyámnak, édesapámnak és az öcsémnek, hogy mindenben támogatnak és biztatnak. Témavezetőmnek Dr. Gercsák Gábornak köszönöm, hogy igyekezett átadni a hosszú évek tapasztalatait és hasznos tanácsokkal látott el. Végül Agárdi Norbertnek is szeretném megköszönni a térképek elkészítésében nyújtott segítségét és türelmét.

IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom

Cseresnyés Ferenc (1996): Migrációs potenciálok és trendek Európában, Regio Kisebbség, Politika, Társadalom, 1996/7.évf, 4.szám, pp.19-46

Gerda Heck (2008), szerk: „Illegale Einwanderung” Eine umkämpfte Konstruktion in Deutschland und den USA, UNRAST-Verlag, Münster, pp. 17–105

Markó László (1996), szerk: Egyetemes Lexikon, Officina Nova Magyar Könyvklub

Rédei Mária (2007), szerk: Mozgásban a világ, A nemzetközi migráció földrajza, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Sara Borella (2008), szerk: Migrationspolitik in Deutschland und der Europäischen Union, Mohr Siebeck, Tübingen

Felhasznált internetes források

Ausländerinnen und Ausländer nach Bezirken und Staatsangehörigkeiten (2012)

<http://www.statistik-berlin->

[brandenburg.de//Publikationen/OTab/2012/OT_A08_07_00_192_201201_BE.pdf](http://www.statistik-berlin-brandenburg.de//Publikationen/OTab/2012/OT_A08_07_00_192_201201_BE.pdf)

Utolsó elérés:

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Baustein zur nicht rassistischen Bildungsarbeit: Kleine Migrationsgeschichte Deutschlands

<http://baustein.dgb-bwt.de/PDF/C8-Migrationsgeschichte.pdf>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Das Bundesamt in Zahlen 2011

<http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Broschueren/bundesamt-in-zahlen-2011.html>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Migrationsbericht 2011 Zentrale Ergebnisse
<http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Forschung/Studien/migrationsbericht-2011-zentrale-ergebnisse.html?nn=1367522>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Migrationsbericht des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge im Auftrag der Bundesregierung – Migrationsbericht 2011
<http://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Migrationsberichte/migrationsbericht-2011.html?nn=1367522>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Bundesministerium des Innern (2011): Migration und Integration
http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2011/Migration_und_Integration.pdf?__blob=publicationFile

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Carolin Butterwegge (2005): Von der „Gastarbeiter“-Anwerbung zum Zuwanderungsgesetz
<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/56377/migrationspolitik-in-der-brd>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Carolin Butterwegge – Jochen Oltmer – Jan Schneider (2005, 2007): Migration und Integration in Deutschland

<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/56334/migration-in-deutschland>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Die türkischsten Städte Deutschlands (2010)

<http://www.pi-news.net/2010/06/die-tuerkischsten-staedte-deutschlands/>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Dita Vogel (2013): Deutschland: Erleichterte Einwanderung für nichtakademische Fachkräfte

<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/157069/erleichterte-einwanderung>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Gyulai Gábor (2006): A „faj” és a „nemzetiség”, mint üldözési okok értelmezése és összehasonlítása

http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Elemzes_-Faj_es_nemzetiseg.pdf

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Neli Esipova - Julie Ray - Rajesh Srinivasan (2011): The World's Potential Migrants

<http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/the-worlds-potential-migrants>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Prof. Dr. Jochen Oltmer (2005): Deutsche Migrationsgeschichte seit 1871

<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/56355/migration-1871-1950>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Prof. Dr. Klaus J. Bade, Prof. Dr. Jochen Oltmer (2005): Migration, Ausländerbeschäftigung und Asylpolitik in der DDR

<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/56368/migrationspolitik-in-der-ddr>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Vera Hanewinkel - Marcus Engler (2013): Die aktuelle Entwicklung der Zuwanderung nach Deutschland

<http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration/155584/deutschland?p=all>

Utolsó elérés: 2013. május 14.

Nyilatkozat

Alulírott, **Kiszli Alexandra (NEPTUN kód: LHRB6N)** nyilatkozom, hogy jelen szakdolgozatom teljes egészében saját, önálló szellemi termékem. A szakdolgozatot sem részben, sem egészében semmilyen más felsőfokú oktatási vagy egyéb intézménybe nem nyújtottam be. A szakdolgozatomban felhasznált, szerzői joggal védett anyagokra vonatkozó engedély a mellékletben megtalálható.

A témavezető által benyújtásra elfogadott szakdolgozat PDF formátumban való elektronikus publikálásához a tanszéki honlapon

HOZZÁJÁRULOK

NEM JÁRULOK HOZZÁ

Budapest, 2013. május 15

.....
a hallgató aláírása